

TITLUL AL II-LEA. ACȚIUNEA PENALĂ ȘI ACȚIUNEA CIVILĂ ÎN PROCESUL PENAL

Capitolul I. Acțiunea penală

REGLEMENTARE

Art. 14. Obiectul și exercitarea acțiunii penale. (1) Acțiunea penală are ca obiect tragerea la răspundere penală a persoanelor care au săvârșit infracțiuni.

(2) Acțiunea penală se pune în mișcare prin actul de inculpare prevăzut de lege.

(3) Acțiunea penală se poate exercita în tot cursul procesului penal, în condițiile legii.

Art. 15. Condițiile de punere în mișcare sau de exercitare a acțiunii penale. Acțiunea penală se pune în mișcare și se exercită când există probe din care rezultă presupunerea rezonabilă că o persoană a săvârșit o infracțiune și nu există cazuri care împiedică punerea în mișcare sau exercitarea acesteia.

Art. 16. Cazurile care împiedică punerea în mișcare și exercitarea acțiunii penale. (1) Acțiunea penală nu poate fi pusă în mișcare, iar când a fost pusă în mișcare nu mai poate fi exercitată dacă:

a) fapta nu există;

b) fapta nu este prevăzută de legea penală ori nu a fost săvârșită cu vinovăția prevăzută de lege;

c) nu există probe că o persoană a săvârșit infracțiunea;

d) există o cauză justificativă sau de neimputabilitate;

e) lipsește plângerea prealabilă, autorizarea sau sesizarea organului competent ori o altă condiție prevăzută de lege, necesară pentru punerea în mișcare a acțiunii penale;

f) a intervenit amnistia sau prescripția, decesul suspectului ori al inculpatului persoană fizică sau s-a dispus radierea suspectului ori inculpatului persoană juridică;

g) a fost retrasă plângerea prealabilă, în cazul infracțiunilor pentru care retragerea acesteia înlătură răspunderea penală, a intervenit împăcarea ori a fost încheiat un acord de mediere în condițiile legii;

h) există o cauză de nepedepsire prevăzută de lege;

i) există autoritate de lucru judecat;

j) a intervenit un transfer de proceduri cu un alt stat, potrivit legii.

(2) În cazurile prevăzute la alin. (1) lit. e) și j), acțiunea penală poate fi pusă în mișcare ulterior, în condițiile prevăzute de lege.

Art. 17. Stingerea acțiunii penale. (1) În cursul urmăririi penale acțiunea penală se stinge prin clasare sau prin renunțare la urmărirea penală, în condițiile prevăzute de lege.

(2)^[1] În cursul judecării acțiunea penală se stinge prin rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare, renunțare la aplicarea pedepsei, amânarea aplicării pedepsei, achitare sau încetare a procesului penal.

Art. 18. Continuarea procesului penal la cererea suspectului sau inculpatului. În caz de amnistie, de prescripție, de retragere a plângerii prealabile, de existență a unei cauze de nepedepsire sau de neimputabilitate ori în cazul renunțării la urmărirea penală, suspectul sau inculpatul poate cere continuarea procesului penal.

^[1] Alin. (2) al art. 17 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. 102 pct. 5 din Legea nr. 255/2013 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală și pentru modificarea și completarea unor acte normative care cuprind dispoziții procesuale penale (M. Of. nr. 515 din 14 august 2013).

COMENTARIU

17. Dreptul la acțiune. Încălcarea unei norme de drept penal de către o persoană dă naștere unui *raport juridic de conflict* între subiectul activ (persoana sau persoanele care au săvârșit, în calitate de autori, coautori, instigatori sau complici, o infracțiune fapt consumat ori o tentativă pedepsibilă), pe de o parte, și subiectul pasiv al infracțiunii, care este statul, ca reprezentant al societății^[1]. Acest raport de drept substanțial, între stat și infractor, presupune, pe de o parte, dreptul statului de a folosi *acțiunea penală* împotriva infractorului, de a-l trage la răspundere penală, de a-i aplica o pedeapsă și de a-l sili să o execute, iar, pe de altă parte, obligația infractorului de a răspunde pentru infracțiunea săvârșită și de a executa pedeapsa ce i-a fost aplicată, precum și dreptul său de a folosi *contraacțiunea* de apărare împotriva acțiunii penale a statului^[2].

Așadar, în cadrul unui proces penal nu există doar acțiunea penală a statului împotriva infractorului, ci și contraacțiunea acestuia din urmă, prin care își exercită apărarea împotriva acțiunii penale, adică propune probe în apărare, invocă excepții, declară căile de atac prevăzute de lege etc. Noul Cod de procedură penală, ca și codul anterior, reglementează în mod explicit doar acțiunea penală, nemenționând nimic cu privire la contraacțiunea inculpatului. Doctrina susține că aceasta din urmă ia naștere doar din momentul în care acțiunea penală este pusă în mișcare, iar temeiul ei se găsește în principiile de bază ale procesului penal, și anume: principiul contradictorialității, principiul aflării adevărului și principiul asigurării dreptului la apărare^[3]. În concepția noului Cod de procedură penală, care a accentuat caracteristicile sistemului adversarial, instituind dreptul la tăcere al suspectului sau inculpatului, și a atribuit acuzării sarcina probei în procesul penal, rămâne de văzut dacă mai este sustenabilă teoria contraacțiunii inculpatului în procesul penal. Acesta din urmă nu are obligația de a contribui la aflarea adevărului, nu trebuie să își dovedească nevinovăția, putându-se rezuma doar la a susține netemeinicia probelor aduse în acuzare.

Așa cum s-a arătat în doctrină, normele juridice (inclusiv normele penale), spre deosebire de normele morale, religioase, de bună-cuviință, conțin în structura lor, în afară de precept și sancțiune (care există la orice normă), și *dreptul de a acționa în justiție*, adică dreptul de a trage la răspundere pe cel care a săvârșit fapta ilicită și de a obține aplicarea sancțiunii legale cuvenite^[4]. Dreptul la acțiune în justiție este conținut *virtual și impersonal* în fiecare normă juridică, însă el devine *concret și personal* în momentul în care norma a fost încălcată prin săvârșirea faptei ilicite^[5]. Tot astfel, acțiunea penală este conținută în mod virtual, *in nuce*, în norma de incriminare, încă *din momentul adoptării acesteia*, însă ea devine concretă, *exercitabilă* din momentul încălcării acestei norme de către infractor, adică în momentul săvârșirii infracțiunii reglementate de norma respectivă.

Această concepție, promovată de vechiul și de noul Cod de procedură penală, este diferită de concepția promovată de Codurile de procedură penală din 1864 și din 1936, care aveau la bază ideea că acțiunea penală *se naște din infracțiune*, aceste coduri menționând că „orice infracțiune dă naștere la o acțiune penală” (art. 1 CPP 1864 și art. 1 CPP 1936).

[1] G. ANTONIU, C. BULAI, *Dicționar de drept penal și procedură penală*, Ed. Hamangiu, București, 2011, p. 772.

[2] *Idem*, p. 773.

[3] V. DONGOROZ, S. KAHANE, G. ANTONIU, C. BULAI, N. ILIESCU, R. STĂNOIU, *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală*, vol. V, ed. a 2-a, Ed. Academiei, Ed. All Beck, București, 2003, p. 65.

[4] *Idem*, p. 55.

[5] V. DONGOROZ ș.A., *op. cit.*, vol. V, p. 55.

18. Titularii acțiunii penale. Din această diferență de viziune rezultă și diferența cu privire la titularul acțiunii penale, respectiv cu privire la *persoana care poate pune în mișcare acțiunea penală (editio actionis)*. Astfel, în art. 14 alin. (2) CPP [ca de altfel și în art. 9 alin. (2) CPP 1968] se prevede că „Acțiunea penală se pune în mișcare prin actul de inculpare prevăzut de lege”. Potrivit art. 309 alin. (1) CPP, *procurorul este cel care pune în mișcare acțiunea penală*, prin ordonanță, în cursul urmăririi penale, când constată că există probe din care rezultă că o persoană a săvârșit o infracțiune. Această din urmă condiție pentru punerea în mișcare a acțiunii penale trebuie interpretată nuanțat, deoarece la momentul procesual al punerii în mișcare a acțiunii penale nu trebuie să fie *probe* privind săvârșirea infracțiunii similare celor necesare pentru a se dispune condamnarea inculpatului. Fiind într-o fază incipientă a procesului penal, de regulă putem vorbi doar despre *suspiciuni rezonabile* că o persoană a săvârșit o infracțiune. De altfel, această interpretare rezultă și din condițiile menționate în art. 202 alin. (1) CPP pentru luarea măsurilor preventive, care face referire doar la *probe sau indicii temeinice* din care rezultă *suspiciunea rezonabilă* că o persoană a săvârșit o infracțiune. Cum măsurile preventive (cu excepția reținerii) se pot dispune doar după punerea în mișcare a acțiunii penale, rezultă că aceasta este interpretarea care ar trebui dată textului de la art. 14 alin. (2) CPP cu privire la condițiile de punere în mișcare a acțiunii penale.

Spre deosebire de vechiul Cod de procedură penală, în noul cod *nu se mai dă posibilitatea procurorului de a pune în mișcare acțiunea penală și prin rechizitoriu*, odată cu sesizarea instanței, ci în mod obligatoriu acesta trebuie să pună în mișcare acțiunea penală în cursul urmăririi penale, printr-un act separat. De asemenea, *nu se mai prevede posibilitatea punerii în mișcare a acțiunii penale de către instanța de judecată sau de către procurorul de ședință* în cazurile în care codul anterior permitea extinderea procesului penal. Ca urmare a separării funcțiilor judiciare, *judecătorul nu mai poate pune în mișcare acțiunea penală nici în cazul soluționării plângerilor împotriva soluțiilor de netrimiteră în judecată*, așa cum se prevedea în codul anterior.

Un caz particular de „punere în mișcare a acțiunii penale” pentru anumite fapte sau anumite persoane este acela prevăzut în art. 311 alin. (5) CPP, constând în *extinderea acțiunii penale* cu privire la aspectele noi intervenite după punerea în mișcare a acțiunii penale într-o cauză. De asemenea, un alt caz particular este punerea în mișcare a acțiunii penale prin *declarația orală a procurorului de ședință*, în cazul infracțiunilor de audiență, potrivit art. 360 alin. (2) CPP.

În viziunea Codului de procedură penală din 1936, care îmbrățișa opinia că acțiunea penală se naște prin *săvârșirea infracțiunii*, și nu prin *adoptarea normei de drept penal*, statul nu era singurul titular al acțiunii penale, ci, în anumite cazuri, aceasta putea fi pusă în mișcare și de *partea vătămată*, prin plângere directă în fața instanțelor de judecată. În concepția noului Cod de procedură penală, de vreme ce statul este cel care adoptă normele de drept penal (care includ în mod virtual și acțiunea penală), tot *statul este singurul titular al acțiunii penale*, care o poate pune în mișcare prin intermediul procurorului. Chiar și în cazul infracțiunilor pentru care este necesară plângerea prealabilă a persoanei vătămate, tot procurorul este cel care pune în mișcare acțiunea penală, după introducerea acestei plângeri, având în vedere că art. 295 CPP prevede că punerea în mișcare a acțiunii penale în aceste cazuri se face *la plângerea prealabilă*, iar nu *prin plângerea prealabilă*. Aceeași este situația și în cazurile în care este necesară autorizarea sau sesizarea organului competent, pentru punerea în mișcare sau exercitarea acțiunii penale.

În practica judiciară și în doctrină s-au adoptat soluții diferite în cazul în care *procurorul a dispus trimiterea în judecată a unei persoane fără a pune anterior în mișcare acțiunea penală* pentru una sau mai multe infracțiuni. Problema se pune în mod similar și în noul Cod de procedură penală, chiar dacă acțiunea penală trebuie pusă în mișcare anterior trimiterii în judecată. Într-o opinie, lipsa dispoziției de punere în mișcare a acțiunii penale înseamnă absența unui act esențial al urmăririi penale, ceea ce atrage nelegalitatea trimiterii în judecată^[1]. În această opinie, se consideră că punerea în mișcare a acțiunii penale nu este o simplă formalitate și nu poate fi realizată implicit prin dispoziția de trimitere în judecată^[2]. Într-o altă opinie, care se întemeie pe interpretarea strictă a dispozițiilor art. 262 CPP 1968, în cazul în care acțiunea penală nu a fost pusă în mișcare în cursul urmăririi penale, aceasta se face de procuror prin darea rechizitoriului, apreciindu-se că, dacă în rechizitoriu nu se face expres precizarea punerii în mișcare a acțiunii penale, acest fapt este lipsit de relevanță, deoarece din dispozițiile art. 262 pct. 1 lit. a) și b) CPP 1968 nu rezultă că o astfel de mențiune ar fi obligatorie^[3]. Această soluție nu mai poate fi susținută sub imperiul noului Cod de procedură penală, care nu mai prevede posibilitatea punerii în mișcare a acțiunii penale prin rechizitoriu. De altfel, soluția era discutabilă și sub imperiul vechiului cod, având în vedere că, într-o astfel de situație, practic nu exista acțiune penală, nefiind niciun act de punere în mișcare a acesteia.

19. Exercițarea acțiunii penale. Într-un mod identic cu cel din vechiul Cod de procedură penală se folosește în noul cod conceptul de „exercitare a acțiunii penale”, precizând că aceasta se poate face în tot cursul procesului penal, în condițiile legii. Așa cum s-a precizat în literatura de specialitate, exercitarea acțiunii penale înseamnă efectuarea, în cursul procesului penal, de către subiectul activ al acțiunii, prin intermediul organelor judiciare, a diferitelor acte procesuale care, potrivit funcției dinamice a acestei acțiuni, servesc la propulsarea activității procesuale și la realizarea scopului procesului penal^[4]. Ea cuprinde toate activitățile titularilor dreptului de a exercita acțiunea penală, din momentul punerii în mișcare și până la realizarea obiectului acesteia, efectivă tragere la răspundere penală a persoanelor care au săvârșit infracțiuni^[5]. După această concepție, ar trebui să considerăm că și persoana vătămată exercită acțiunea penală, prin propunerea de probe în acuzare, declararea căilor de atac etc.

Articolul 14 alin. (3) CPP [ca și art. 9 alin. (3) CPP 1968] conține o *inconsecvență* față de ansamblul dispozițiilor procesuale, prevăzând că acțiunea penală se poate exercita *în tot cursul procesului penal*, deoarece în mod tradițional se consideră că procesul penal conține și faza de executare a hotărârilor penale. Or, acțiunea penală nu mai poate fi exercitată în această fază a procesului penal, deoarece s-a adoptat deja o hotărâre definitivă de condamnare. Eventual, în cazul admiterii unor căi extraordinare de atac, se mai poate vorbi despre o exercitare a acțiunii penale, dacă se reia judecata în fond sau în apel.

20. Obiectul acțiunii penale. Tot prin existența *dreptului statului la acțiunea penală* se explică și definirea obiectului acțiunii penale în noul Cod de procedură penală. Astfel, obiectul acțiunii penale, indicat în art. 14 alin. (1) CPP [identic cu art. 9 alin. (1) CPP 1968],

[1] GR. THEODORU, *Drept procesual penal. Partea generală*, Ed. Fundației „Chemarea”, Iași, 1996, p. 140, *apud* A. CRIȘU, *Drept procesual penal*, ed. a 4-a, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 137.

[2] H. DIACONESCU, *Considerații cu privire la obiectul judecății și limitele acestuia în procesul penal*, în *Dreptul* nr. 9/2001, p. 93, *apud* A. CRIȘU, *op. cit.*, 2013, p. 137.

[3] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1175/1972, în *Repertoriu* 1969-1975, p. 348.

[4] V. DONGOROZ Ș.A., *op. cit.*, vol. V, p. 64.

[5] I. GORGĂNEANU, *Acțiunea penală*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 89.

este *tragerea la răspundere penală* a persoanelor care au săvârșit infracțiuni. Așa cum s-a precizat în doctrina elaborată după intrarea în vigoare a Codului de procedură penală adoptat în 1968, răspunderea penală se realizează *în cadrul raportului juridic penal*^[1], iar acest raport juridic presupune *existența unor drepturi și obligații* reciproce care se stabilesc între subiecți, în vederea realizării comportării prescrise de lege acestora^[2]. Așadar, pentru a se putea realiza tragerea la răspundere penală a infractorului, *trebuie să existe un drept al statului la o acțiune penală*.

Anterior adoptării Codului de procedură penală din 1968, obiectul acțiunii penale era definit într-un mod diferit de cel actual. Astfel, în art. 2 CPP 1864 se prevedea că „acțiunea publică are de obiect pedepsirea faptelor care vatamă ordinea socială”, iar în art. 2 CPP 1936 se prevedea că „acțiunea penală are de obiect aplicarea pedepselor și a măsurilor de siguranță”, nefăcându-se vreo referire la tragerea la răspundere penală a infractorului. Deci, în această viziune, obiectul acțiunii penale nu era tragerea la răspundere penală a persoanei care a săvârșit o infracțiune, ci aplicarea unei pedepse sau a unei măsuri de siguranță acesteia. În ambele coduri, din 1864 și din 1936, iar uneori și în lucrările de drept procesual penal, se confunda însă *obiectul* acțiunii penale – tragerea la răspundere penală – cu *scopul* acesteia – aplicarea sancțiunilor de drept penal^[3].

Această diferență este explicabilă prin faptul că instituția răspunderii penale nu era reglementată în codurile penale anterioare ca o instituție fundamentală a dreptului penal, alături de instituția infracțiunii și de cea a pedepsei. În doctrina anterioară adoptării Codului penal din 1969, se considera că instituțiile fundamentale ale dreptului penal sunt infracțiunea, infractorul și pedeapsa, nefiind menționată și instituția răspunderii penale. Ulterior adoptării Codului penal din 1969, s-a modificat structura instituțiilor fundamentale ale dreptului penal, considerându-se că acestea sunt infracțiunea, răspunderea penală și pedeapsa. Nu toate sistemele de drept occidentale au însă reglementată instituția răspunderii penale, astfel încât în dreptul comparat se întâlnește destul de frecvent opinia că acțiunea penală ar avea ca obiect aplicarea unei sancțiuni penale^[4]. Dacă această opinie este compatibilă cu principiile sistemului procesual adversarial, unde este aplicabil principiul oportunității acțiunii penale și în cursul judecării, ea nu mai poate fi justificată în cadrul sistemelor procesuale continentale, unde acțiunea penală nu mai poate fi retrasă de titular după sesizarea instanței de judecată. Or, așa cum corect s-a subliniat în literatura de specialitate^[5], a considera că acțiunea penală are ca obiect aplicarea sancțiunii penale înseamnă a prevedea posibilitatea titularului acțiunii penale de a reevalua oportunitatea ei și în faza de judecată, deoarece nu a fost încă aplicată o sancțiune penală.

În sistemul nostru procesual, dacă procurorul care participă la ședințele de judecată pune concluzii de achitare, aceasta nu echivalează cu o revocare a acțiunii penale, care

[1] G. ANTONIU, C. BULAI, *op. cit.*, p. 778.

[2] *Idem*, p. 773.

[3] I. GORGĂNEANU, *op. cit.*, p. 29.

[4] G. STEFANI, G. LEVASSEUR, *Droit pénal et de procédure pénale*, tome II, Ed. Dalloz, Paris, 1975, p. 87; P. BOUZAT, J. PINATEL, *Traité de droit pénal et de criminologie*, tome II, *Procédure pénale*, Ed. Dalloz, Paris, 1970, p. 914; G. LEVASSEUR, A. CHAVANNE, J. MONTREUIL, B. BOULOC, *Droit pénal général et procédure pénale*, 12e éd., Ed. Sirey, Paris, 1996, p. 114, *apud* GH. MATEUȚ, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 538.

[5] N. VOLONCIU, *Drept procesual penal*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1972, p. 103, *apud* GH. MATEUȚ, *op. cit.*, vol. I, p. 538.

este indisponibilă, ci, într-un astfel de caz, procurorul renunță doar la *exercitarea* acțiunii penale, fără însă ca instanța să fie obligată să pronunțe o soluție conformă cu poziția lui^[1].

21. Condiții privind punerea în mișcare sau exercitarea acțiunii penale. Ca o noutate față de vechea reglementare, în art. 15 CPP se enumeră două condiții de punere în mișcare sau de exercitare a acțiunii penale, respectiv când *există probe din care rezultă presupunerea rezonabilă că o persoană a săvârșit o infracțiune și nu există cazuri care împiedică punerea în mișcare sau exercitarea acesteia*. În doctrină, pe lângă cele două condiții, se mai enumeră și o a treia, anume ca *acțiunea penală să se refere la o persoană certă, identificată*, având în vedere că răspunderea penală este personală^[2]. Este cunoscut că acțiunea penală nu poate fi pusă în mișcare decât dacă este cunoscut autorul sau, mai exact, persoana bănuită că a săvârșit acțiunea.

Ce-a de-a doua condiție enunțată în art. 15 CPP pentru punerea în mișcare și exercitarea acțiunii penale, respectiv să nu existe cazuri care împiedică punerea în mișcare sau exercitarea acesteia, este abordată în doctrina actuală sub denumirea de *aptitudinea funcțională a acțiunii penale*. Inaptitudinea funcțională a acțiunii penale provine uneori din *lipsa temeiului de fapt* (fapta nu există, nu este săvârșită de inculpat, intervine o cauză care înlătură caracterul penal al faptei), alteori din *lipsa temeiului de drept* (fapta nu este prevăzută de legea penală, nu sunt întrunite elementele constitutive ale infracțiunii), iar alteori din *existența unor cauze care înlătură răspunderea penală* (lipsește plângerea prealabilă ori aceasta a fost retrasă, a intervenit amnistia, prescripția răspunderii penale, decesul făptuitorului, există autoritate de lucru judecat).

Temeiul de drept al acțiunii penale este existența unei *dispoziții de lege* care reglementează o infracțiune, instituind implicit dreptul la acțiune, iar *temeiul de fapt* al acțiunii penale este *săvârșirea faptei* incriminate^[3].

22. Cazurile care împiedică punerea în mișcare sau exercitarea acțiunii penale. În noul Cod de procedură penală s-au păstrat în general cazurile care împiedică punerea în mișcare și exercitarea acțiunii penale din art. 10 CPP 1968, cu unele modificări. Totodată, prin introducerea principiului oportunității urmăririi penale și înlăturarea din definiția legală a infracțiunii (art. 15 CP) a pericolului social, ca trăsătură esențială a infracțiunii, a fost înlăturat cazul de la art. 10 alin. (1) lit. b¹) CPP 1968.

a) În art. 16 alin. (1) lit. a) CPP, într-o *formulare identică cu cea din vechiul cod*, se prevede că acțiunea penală nu poate fi pusă în mișcare sau exercitată atunci când *fapta nu există*. Codul are în vedere inexistența unei fapte în materialitatea ei.

S-a statuat în practica judiciară că primirea de foloase, dar nu pentru a determina un funcționar să facă ori să nu facă un act ce intră în atribuțiile sale de serviciu, ci într-un scop lícit, constituie temeiul pentru achitare din lipsa unui element constitutiv al infracțiunii, iar nu pentru că fapta nu există, deoarece fapta constând în primirea de foloase există în materialitatea ei, dar nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii^[4].

b) La art. 16 alin. (1) lit. b) CPP au fost *reunite într-o singură cauză* care împiedică punerea în mișcare sau exercitarea acțiunii penale („*fapta nu este prevăzută de legea penală ori nu a fost săvârșită cu vinovăția prevăzută de lege*”) cazurile prevăzute în art. 10 alin. (1) lit. b) și d) CPP 1968, care determină inaptitudinea funcțională a acțiunii penale prin lipsa

[1] A. CRIȘU, *op. cit.*, 2013, p. 138.

[2] I. GORGĂNEANU, *op. cit.*, p. 99-100.

[3] *Idem*, p. 58-61.

[4] C.S.J., compl. 9 jud., dec. pen. nr. 1/2002, în B.J. 2002, p. 527.

temeiului de drept al acesteia. Astfel, sintagma „*fapta nu este prevăzută de legea penală*” va cuprinde, pe lângă faptele care pot constitui contravenții sau abateri disciplinare, și pe cele care ar fi putut constitui infracțiuni, însă le lipsește unul dintre elementele constitutive, cu excepția elementelor ce țin de latura subiectivă a infracțiunii, care sunt acoperite de sintagma „*nu a fost săvârșită cu vinovăția prevăzută de lege*”. Această modificare are o relevanță practică, în sensul că va fi incident acest caz nu doar în situația dezincriminării *in abstracto* a unei fapte prevăzute de legea penală, ci și în cazul dezincriminării *in concreto* a acesteia, respectiv atunci când fapta continuă să fie incriminată ca infracțiune, însă a fost restrânsă sfera de incidență a infracțiunii, astfel încât fapta concretă săvârșită de o persoană nu se mai încadrează în textul de lege (*nu mai este întrunită trăsătura tipicității*).

S-a statuat că lipsește elementul intențional din cadrul laturii subiective a unei infracțiuni de abuz de încredere în cazul refuzului restituirii unui bun determinat de faptul că între părți sunt nerezolvate unele neînțelegeri cu caracter civil^[1]. De asemenea, nerestituirea la termenul convenit a unor bunuri consumptibile împrumutate nu atrage răspunderea penală pentru infracțiunea de abuz de încredere, refuzul de a restitui o sumă de bani primită cu titlu de împrumut neconstituind o faptă prevăzută de legea penală, ci poate genera un litigiu de competența instanței civile^[2]. În cazul infracțiunii de tăinuire sunt prevăzute modalitățile de realizare, respectiv primirea bunului furat, dobândirea, transformarea ori înlesnirea valorificării acestuia, cunoscând că provine din săvârșirea unei fapte penale; atunci când inculpatul nu a desfășurat niciuna dintre activitățile înscrise în text, împrejurarea că a căutat un cumpărător și a luat contact cu acesta constituie doar acte de pregătire, fapte rămase fără rezultat, astfel că inculpatul a fost greșit condamnat, deoarece, în cazul tăinuirii, nici actele preparatorii și nici tentativa nu se pedepsesc^[3].

c) Fosta cauză de la art. 10 alin. (1) lit. c) CPP 1968 a fost *reformulată*, în loc de „fapta nu a fost săvârșită de învinuit sau inculpat” fiind prevăzut că „*nu există probe că o persoană a săvârșit infracțiunea*” [art. 16 alin. (1) lit. c) CPP]. În felul acesta, se acceptă posibilitatea existenței anumitor probe în acuzarea suspectului sau inculpatului, însă ele să nu fie convingătoare, ceea ce atrage incidența cauzei de împiedicare a exercitării acțiunii penale în discuție. Noua formulare răspunde mai bine necesității existenței unui caz de stingere a acțiunii penale care să corespundă principiului fundamental de drept procesual *in dubio pro reo*. Din punct de vedere practic, incidența art. 10 alin. (1) lit. c) CPP 1968 ar fi trebuit să atragă automat reluarea urmăririi penale pentru identificarea autorului infracțiunii, deși de cele mai multe ori cauza rămâne în nelucrare până la prescrierea răspunderii penale, pentru că adevăratul motiv al stingerii acțiunii penale este inexistența probelor suficiente pentru dovedirea vinovăției persoanei cercetate.

Instanța supremă a apreciat că se comite o gravă eroare atunci când participarea inculpatului la săvârșirea unei fapte penale este reținută în sarcina acestuia pe baza declarației date la urmărirea penală de o altă persoană, în numele său; din actele dosarului rezultă că, prin declarațiile făcute la urmărirea penală, inculpatul I.V. a recunoscut că a participat la sustragerea animalelor, pentru ca în fața instanței să nege săvârșirea faptei; or, în urma cercetărilor și verificărilor ce s-au efectuat ulterior, s-a stabilit că declarațiile care s-au reținut că au fost date de inculpatul I.V. nu aparțin acestuia, ci unei alte persoane (D.S.),

[1] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 469/1979, în C.D. 1979, p. 424.

[2] C.S.J., s. pen., dec. nr. 3286 din 28 septembrie 1999, *apud* N. VOLONCIU, AL. VASILIU, *Codul de procedură penală comentat. Art. 1-61¹. Regulile de bază și acțiunile în procesul penal. Competența*, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 53.

[3] C.A. Bacău, dec. pen. nr. 330 din 5 noiembrie 1998, în B.J. 1998, *apud* N. VOLONCIU, AL. VASILIU, *op. cit.*, p. 58.

adevăratul participant la săvârșirea infracțiunii (decedat între timp), care a făcut recunoașteri în numele lui I.V.; în aceste condiții, s-a dispus achitarea inculpatului I.V., deoarece fapta nu a fost săvârșită de acesta^[1].

d) În concordanță cu dispozițiile noului Cod penal, care a împărțit cauzele care înlătură caracterul penal al fetei în cauze justificative și cauze de neimputabilitate, art. 16 alin. (1) lit. d) CPP prevede că acțiunea penală nu poate fi pusă în mișcare sau exercitată atunci când există o cauză justificativă sau de neimputabilitate.

Includerea instituțiilor grupate sub denumirea de *cauze justificative* în titlul referitor la infracțiune conduce la evitarea oricăror confuzii față de alte instituții/cauze operante în materie juridico-penală, cum sunt cauzele care înlătură răspunderea penală sau cauzele de nepedepsire (în prezența cărora infracțiunea există, cu toate trăsăturile prevăzute de art. 15 CP, însă este înlăturată doar instituția fundamentală subsecventă – răspunderea penală – sau infractorul este apărat de pedeapsă)^[2].

Sunt *cauze justificative generale*: legitima apărare, starea de necesitate, exercitarea unui drept sau îndeplinirea unei obligații, consimțământul persoanei vătămate. În afară de acestea, mai există și *cauze justificative speciale*, prevăzute în Partea specială a Codului penal [art. 201 alin. (6), art. 272 alin. (2), art. 302 alin. (5)]. *Cauzele de neimputabilitate generale* sunt: constrângerea fizică, constrângerea morală, excesul neimputabil, minoritatea făptuitorului, iresponsabilitatea, intoxicația, eroarea, cazul fortuit. Codul penal prevede și *cauze de neimputabilitate speciale* [art. 290 alin. (2)].

Diferența dintre cauzele justificative și cauzele de neimputabilitate constă în aceea că primele nu atrag un caracter ilicit al fetei, aceasta fiind *permisă* de ordinea juridică, în timp ce, în cazul ultimelor, fapta rămâne una *ilicită*, însă nu este imputabilă făptuitorului. De aici decurg toate celelalte diferențe: cauzele justificative produc efecte *in rem*, în timp ce cauzele de neimputabilitate (cu excepția cazului fortuit) produc efecte *in personam*; primele se răsfrâng asupra tuturor participanților, pe când cele din urmă doar asupra persoanei căreia nu îi este imputabilă infracțiunea; când sunt incidente cauzele justificative, nu poate fi atrasă nicio formă de răspundere juridică (penală, civilă, administrativă, disciplinară etc.), pe când incidența cauzelor de neimputabilitate poate atrage alte forme de răspundere decât cea penală.

Existența uneia dintre aceste cauze trebuie stabilită în mod cert; oligofrenia cu tulburări de comportament care, potrivit expertizei medico-legale psihiatrice, a cauzat o accentuată diminuare a discernământului nu este echivalentă cu starea de iresponsabilitate, care presupune abolirea discernământului; în aceste condiții, achitarea inculpatului este greșită^[3]. Atitudinea imprudentă a persoanei vătămate și apariția acesteia în mod cu totul surprinzător în trafic a fost cauza unică a producerii accidentului și este caz fortuit. Este lipsit de relevanță faptul că inculpatul circula cu o viteză de 55 km/h și că nu a păstrat o distanță suficientă față de autoturismul din fața sa, deoarece aceste aspecte nu au fost în legătură causală cu producerea accidentului^[4].

e) Începând de la art. 16 alin. (1) lit. e) CPP (*lipsește plângerea prealabilă, autorizarea sau sesizarea organului competent ori o altă condiție prevăzută de lege, necesară pentru*

[1] C.S.J., s. pen., dec. nr. 3165 din 3 decembrie 1998, *apud* N. VOLONCIU, AL. VASILIU, *op. cit.*, p. 57.

[2] M.I. MICHINICI, M. DUNEA, în T. TOADER (COORD.), *Noul Cod penal. Comentarii pe articole*, Ed. Hamangiu, București, 2014, p. 54.

[3] C.S.J., s. pen., dec. nr. 3357 din 30 septembrie 1999, *apud* N. VOLONCIU, AL. VASILIU, *op. cit.*, p. 60.

[4] C.A. Brașov, s. pen., dec. pen. nr. 161/R/2001, în P.R. nr. 3/2002, p. 130.

punerea în mișcare a acțiunii penale), sunt reglementate cazurile care împiedică punerea în mișcare sau exercitarea acțiunii penale determinate de *lipsa de obiect al acțiunii penale*.

Lipsa plângerii prealabile nu împiedică punerea în mișcare a acțiunii penale din oficiu, chiar și după expirarea termenului de introducere a acesteia, în cazul în care cel vătămat este o persoană lipsită de capacitate de exercițiu sau cu capacitatea de exercițiu restrânsă ori o persoană juridică ce este reprezentată de făptuitor [art. 157 alin. (4) CP] sau în cazul în care persoana vătămată a decedat ori persoana juridică a fost lichidată înainte de expirarea termenului prevăzut de lege pentru introducerea plângerii [art. 157 alin. (5) CP]. *Tardivitatea plângerii prealabile* echivalează însă cu lipsa acesteia.

Autorizarea prealabilă a organului competent este necesară în cazul anumitor infracțiuni. Astfel, este necesară autorizarea prealabilă a procurorului general al parchetului de pe lângă curtea de apel în a cărei rază teritorială se află parchetul mai întâi sesizat sau, după caz, a procurorului general al parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție pentru punerea în mișcare a acțiunii penale în cazul infracțiunilor care intră sub incidența legii penale române potrivit principiului personalității, conform art. 9 CP, respectiv potrivit principiului realității, conform art. 10 CP.

În acord cu alți autori^[1], apreciem că dispozițiile legale care reglementează imunitatea judecătorilor Curții Constituționale nu impun existența unei autorizări prealabile pentru punerea în mișcare a acțiunii penale. Potrivit art. 66 alin. (1) din Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale^[2], judecătorii Curții Constituționale nu pot fi arestați sau trimiși în judecată penală decât cu aprobarea Biroului permanent al Camerei Deputaților, al Senatului sau a Președintelui României, după caz, la cererea procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție. Întrucât este vorba despre o condiție de procedibilitate, condiția autorizării prealabile trebuie interpretată restrictiv, textul legal anterior menționat impunând o astfel de aprobare doar pentru trimiterea în judecată, moment procesual distinct de punerea în mișcare a acțiunii penale.

Sesizarea organului competent, în baza căreia procurorul pune în mișcare acțiunea penală, este necesară pentru a se ajunge la trimiterea în judecată a militarilor pentru săvârșirea anumitor infracțiuni^[3]. Ca natură juridică, sesizările speciale nu trebuie confundate cu plângerea prealabilă, pentru că, spre deosebire de aceasta, sesizarea, odată făcută, este irevocabilă^[4].

S-a reținut că prima instanță a apreciat greșit că lipsește plângerea prealabilă a persoanei vătămate, cu motivarea că sesizarea este făcută de fratele acesteia; în cazul în care plângerea prealabilă adresată organului de urmărire penală este făcută de o persoană fără calitate procesuală, nulitatea este acoperită prin declarația persoanei vătămate care își însușește plângerea făcută pentru ea, cu condiția ca această manifestare de voință să aibă loc înaintea expirării termenului prevăzut pentru introducerea plângerii prealabile; în prezența unei asemenea declarații, prin care persoana vătămată a fost de acord cu plângerea făcută de fratele ei pentru ea și prin care și-a manifestat voința de a se pune

[1] A. BARBU, G. TUDOR, A.M. ȘINC, *Codul de procedură penală adnotat cu jurisprudență națională și europeană*, Ed. Hamangiu, București, 2016, p. 107-108; A. CRIȘU, *Drept procesual penal. Partea generală – conform noului Cod de procedură penală*, ed. a 2-a, Ed. Hamangiu, București, 2017, p. 185-186. În sens contrar, I. KUGLAY, în M. UDROIU (COORD.), *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole*, ed. a 2-a, Ed. C.H. Beck, București, 2017, p. 126-127.

[2] Republicată în M. Of. nr. 807 din 3 decembrie 2010.

[3] A se vedea art. 431 CP.

[4] N. VOLONCIU, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, vol. I, ed. a 2-a, Ed. Paideia, București, 1996, p. 241.

în mișcare acțiunea penală împotriva inculpatului, judecătoria nu putea înceta procesul penal din lipsa plângerii prealabile^[1].

De asemenea, *sesizarea organului competent* este necesară în cazul miniștrilor sau al foștilor miniștri. Potrivit art. 109 alin. (2) din Constituție, numai Camera Deputaților, Senatul și Președintele României au dreptul să ceară urmărirea penală a membrilor Guvernului pentru faptele săvârșite în exercițiul funcției lor. Diferențele de ordin terminologic între reglementarea constituțională care se referă la „cererea” de urmărire penală și termenul de „sesizare” folosit de Codul de procedură penală nu justifică încadrarea acestei situații în categoria „altor condiții prevăzute de lege”, câtă vreme cererea de urmărire penală reprezintă fără îndoială o sesizare a organelor judiciare care deschise calea posibilității urmăririi penale.

f) În art. 16 alin. (1) lit. f) CPP se prevede că este împiedicată punerea în mișcare sau exercitarea acțiunii penale atunci când *a intervenit amnistia sau prescripția, decesul suspectului ori al inculpatului persoană fizică sau s-a dispus radierea suspectului ori inculpatului persoană juridică*.

În acest caz, este vorba despre *amnistia antecondamnatorie*, iar nu despre cea postcondamnatorie. De asemenea, este vorba despre *prescripția răspunderii penale*, iar nu despre prescripția executării pedepsei. Legea prevede o serie de infracțiuni imprescriptibile, pentru care nu se poate dispune încetarea procesului penal pentru prescripția răspunderii penale (omor, omor calificat, infracțiunile intenționate care au avut ca urmare moartea victimei, infracțiunile de genocid, contra umanității și de război).

În cazul în care instanța de fond nu a pus în discuția părților eventuala incidența a prescripției răspunderii penale, s-a adus atingere drepturilor la apărare ale inculpaților și părților civile, în condițiile în care, așa cum au precizat acestea din urmă, nu au avut posibilitatea de a-și exprima punctul de vedere, deosebit de cel al instanței, cu privire la data de la care a început termenul de prescripție, nefiind posibilă aplicarea dispozițiilor referitoare la continuarea procesului penal în fața instanței de control judiciar, căci astfel părțile ar fi lipsite sub acest aspect de un grad de jurisdicție, iar vătămrile aduse nu pot fi înlăturate decât prin anularea hotărârii și trimiterea cauzei spre rejudecare la prima instanță^[2].

Sub imperiul noului Cod de procedură penală, este discutabil dacă s-ar putea dispune o astfel de soluție de către instanța de apel, având în vedere că dispozițiile art. 421 pct. 2 lit. b) CPP limitează cazurile de desființare a sentinței și trimitere spre rejudecare doar la cele în care judecata s-a făcut în lipsa părții sau în care există un caz de nulitate absolută. Așadar, soluția instanței de apel ar trebui să fie rejudecarea apelului. Este posibilă însă invocarea acestui caz în recursul în casație, în temeiul art. 438 alin. (1) pct. 8 CPP, dacă instanța de apel ar fi aplicat în mod greșit aceste dispoziții de încetare a procesului penal pentru intervenirea prescripției răspunderii penale.

g) Articolul 16 alin. (1) lit. g) CPP reglementează cazul constând în *retragerea plângerii prealabile, în situația infracțiunilor pentru care retragerea acesteia înlătură răspunderea penală, intervenirea împăcării ori încheierea unui acord de mediere în condițiile legii*.

Trebuie nuanțată afirmația făcută sub imperiul vechiului Cod penal, potrivit căreia, pentru a produce efectele prevăzute de lege, *retragerea plângerii prealabile* trebuie să

[1] C.S.J., s. pen., dec. nr. 1164 din 14 mai 1996, *apud* N. VOLONCIU, AL. VASILIU, *op. cit.*, p. 61.

[2] I.C.C.J., s. pen., dec. nr. 3703 din 21 octombrie 2010, în R.R.D.J. nr. 1/2011, *apud* M. UDROIU, *Procedură penală. Partea generală. Noul Cod de procedură penală*, Ed. C.H. Beck, București, 2014, p. 98-99.